

Koster

- en kamp för lokal demokrati, planering och ekonomisk utveckling

I. Koster Samhällsförening bildas

Under senare delen av 1970-talet uppstod en folklig rörelse i många av Sveriges kustbygder och ösamhällen, dvs. det man i dagligt tal kallar "skärgården". De på 1970-talet genomförda kommunsammanslagningarna hade på ett mycket påtagligt sätt accentuerat kustbygdens och speciellt öarnas karaktär av periferi och hotad glesbygd. När många kommuncentra försvann och antalet folkvalda skars ned, blev skärgårdens politiska representation försvagad. För befolkningen blev det än mer svåråtkomligt att ha en levande kontakt med de politiker, som blev kvar och de nya storkommuncentra som växte upp.

I Bohuslän blev detta extra tydligt när passagerar- och transporttrafiken längs kusten försvann. Längs farlederna låg de samhällen där majoriteten av befolkningen bodde och länets många företag var lokaliserade. Nedläggningen var ett indirekt resultat av den statliga regionalpolitiken. Under 50-talet hade den inriktats på att förstärka vägtrafiken som man såg som framtidens sätt att transportera gods och människor. Samtidigt försvagades medvetet de traditionella kustlinjerna för passagerar- och fraktrafik längs kusten genom olika bestämmelser och regler. Nu skulle staten satsa på vägtrafiken. Ingen politiker reagerade då man trodde att sjöfart var ett sätt att transportera människor och gods som hörde historien till.

Effekten blev mycket tydlig. Kustsamhällena, som legat längs länets huvudpulsåder vid vattnet, kom nu att ligga på dess baksida när statens satsningar ensidigt koncentrerades på vägtrafiken - långt från kusten. Ej heller den planerade utbyggnaden av järnvägstrafiken till länets största kustsamhällen genomfördes fullt ut. Lysekil blev den enda "avstickaren". Endast i skärgården utanför Göteborg och skärgårdskommunen Öckerö ledde utvecklingen till en kraftig expansion när dessa områden, genom en kraftigt utbyggd färjetrafik, integrerades som en del av StorGöteborgs tillväxt.

Längs den övriga kuststräckan mötte emellertid den nya regionalpolitiken protester. Vid ett möte på Bohus Malmön 1978 samlades representanter för bohuskustens nybildade samhällsföreningar till ett opinionsmöte mot utvecklingen i länets kustregion. Man bildade ett samarbetsorgan, Bohusläns Skärgårdsråd, som skulle driva olika frågor gentemot staten och länsstyrelsen med syftet att stärka levnadsvillkor för skärgårdens människor och företag. Den karismatiska prästsonen Ingemar Rhedin från Bohus Malmön, blev rådets ordförande och talesman. Koster representerades av den nybildade Koster Samhällsförening och dess ordförande Filip Andersson.

På motsvarande sätt bildades längs hela den svenska kusten och landsbygden lokala föreningar med en liknande inriktning. På nationell nivå tillkom mer än 3000 nya samhällsföreningar, bygderåd, etc. för att hävda olika landsändars intressen och behov. Så småningom bildades Folkrörelserådet Hela Sverige Skall Leva och för skärgårdens del, Skärgårdarnas Riksförbund, SRF.

Mot en sådan utveckling och med en stark inflyttning av unga familjer kände Koster samhällsförening medvind i seglen. Med Göran Larsson fick föreningen en starkt engagerad, mycket kompetent och aktiv sekreterare

II. En regional skärgårdsutredning tillsätts

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län var mycket observanta på denna utveckling i kustbandet. På det upproriska mötet på Bohus Malmön satt tjänstemän från dess regionalekonomiska enhet. Snart tillsattes en speciell arbetsgrupp med en politiskt vald styrelse. Dess uppgift var att bl.a. möta de förslag och krav som kom från Bohusläns Skärgårdsråd och de enskilda skärgårdsföreningarna.

Enigheten inom den politiska gruppen om värdet av att arbeta för att behålla en levande skärgård med en bofast befolkning, var dock från början inte självklar. Från storstäderna hade man mer och mer börjat se skärgården som en stor potential för städernas befolkning och deras växande behov av att kunna utöva ett "rörligt friluftsliv". För den gruppen av politiker var en avveckling av skärgårdarnas traditionella näringar inget hot utan en möjlighet till den storstadstillväxt och industriutveckling efterkrigstiden hade skapat. En majoritet av politikerna gav emellertid sitt stöd till en utveckling där kust- och skärgårdsområdets framtid som levande bygd skulle stödjas.

Ett mycket omfattande och ambitiöst utredningsarbete genomfördes för att beskriva situationen i länets olika skärgårdsområden samt mål och strategier för att hindra avfolkning och skapa underlag för ett fortsatt helårsboende. En tjänsteman på länsstyrelsen, Lars Carolusson, arbetade på heltid med detta. Utredningsarbetet sammanfattades i tre omfattande rapporter inriktat på åtgärder för att stödja en lokal utveckling. (Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: *"Skärgårdsutredningen, 1-3, 1979 – 80."*) För att ge en mer kvalitativ bild av skärgårdsbornas vardagsliv med tanke på försörjning, boende, service och andra aspekter av deras kultur, lät länsstyrelsen etnologen Agneta Boqvist, göra en studie om skärgårdsbornas livsform med exempel från några platser, bl.a. annat Koster. Bl.a. beskrevs det rika föreningslivet. (*"Levande Skärgård"*. 1979)

Liknande verksamheter startade på andra håll i Sverige. Landstingets insatser i Stockholms län blev med sina stora ekonomiska satsningar ett föredöme. Man bildandet av Skärgårdsstiftelsen, visade man hur en aktiv politik i på många sätt kunde kompensera alla de hot mot skärgårdens framtid som alla kommunsammanslagningar, en ny jordbruks- och fiskepolitik, fastighetsskattepolitiken, m.m. hade kommit att innebära.

III. Kosterprojektet och forskningsprojektet Kustsamhällen i Väst

Genom en nybildad forskningsgrupp som startade på Arkitektursektionen vid Chalmers Tekniska Högskola, *"Kustsamhällen i väst"*, fick etnologen Agneta Boqvist ytterligare en möjlighet till en fördjupningsstudie av föreningslivet på just Koster. (Agneta Boqvist, *"En etnologisk studie av kulturmönster och ekonomisk anpassning i ett utkantsområde"*. 1983) Samtidigt kunde en ekonom, verksam i samma forskningsgrupp, Pär Andersson, genomföra en studie av det lokala näringslivet och dess utveckling på Koster. I hans sammanfattning framhölls särskilt den framträdande egenskapen att öarnas befolkning kunnat uppvisa en stor förmåga till att kunna ställa om och utveckla sin försörjning allt eftersom förutsättningarna skiftat. (Pär Andersson: *"Företagande och sysselsättning i Bohusläns kustområden"*. 1983.))

Trots alla de ansträngningar som det omgivande samhället kunde sägas rikta mot Koster, blev intrycket för skärgårdsutredningens huvudsekreterare, Lars Carolusson, att det fanns många resurser av olika slag på Koster, men "att det ändå verkade som om utvecklingen stod still". Hur kunde, frågade han sig, allt det man som utomstående kunde se som *en stor utvecklingspotential*, tagas tillvara för en positiv framtid?

Med erfarenheter från ett utvecklingsprojekt på Käringön, som genomförts inom ramen för forskningsprojektet "Kustsamhällen i väst" ("Käringöns framtid – utvecklingsmöjligheter och hinder", Hans Arén, 1983.) och som länsstyrelsen stött ekonomiskt och praktiskt, kontaktade Carolusson 1982 dåvarande sekreteraren i Kosters samhällsförening, Göran Larsson och ställde frågan: Kunde ett eventuellt *administrativt stöd* bli till hjälp för att utveckla de frågor samhällsföreningen arbetade med?

Carolusson fick ett jakande svar. Göran Larsson kompletterade sitt svar med ett program han menade föreningen med hjälp av en arbetande person skulle arbeta med. Det gällde bristen på bostäder, bristen på olika former av social service, skolans hotade framtid, kommunikationerna till fastlandet och en förstärkning och utveckling av det lokala näringslivet.

På detta sätt startade Kosterprojektet. Hans Arén anställdes som projektsekreterare till Kosters Samhällsförening och flyttade till Nordkoster hösten 1983. Själva Kosterprojektet varade mellan 1983 – 1986, 9 månader under 3 år, sammantaget 27 månader. Kommunens ekonomiska bidrag var relativt marginellt men dess ordförande, Torsten Torstensson, engagerades på den kommunala sidan för att ge sitt stöd åt projektets möjligheter att realisera olika förslag.

Vid sidan av att arbeta med samhällsföreningens program för utveckling, skulle den nya "administrativa resursen" arbeta med att hjälpa, "lotsa fram", lokala företagare som ville investera i sina befintliga verksamheter eller nystarta. Som ett ekonomiskt stöd för detta ställde den dåvarande Utvecklingsfonden glesbygdslån till förfogande. En tjänsteman, Nils Carlsson, fick uppdraget att bistå med hjälp under hela projekttiden. I samarbete med denne skulle den lokale "skärgårdsutvecklaren" hjälpa lokala företagare till utveckling av sina företag eller nystart.

När perioden var slut kunde man, när det gällde företagsutveckling, konstatera att under en tidsrymd av 27 månader, nästan 30 företag på Koster hade gjort investeringar i sin verksamhet eller nystartat. I en särskild utredning kunde Utvecklingsfonden konstatera att de givna bidragen i form av glesbygdslån, som inom en 10-årsperiod var ränte- och amorteringsfria, hade "återbetalats" till samhället genom att en ökad verksamhet resulterat i ökade skatteintäkter för stat och kommun. Det genomsnittliga stödet för de aktuella företagen var knappt 80 000 kr per företag. Endast ett avföretagen kunde inte följa sin utvecklingsplan, då ägaren och initiativtagaren drabbades av hjärntumör med efterföljande blindhet.

När det gällde de projektförslag samhällsföreningen tagit upp innebar projektet att föreningen aktivt kunde gripa tag i en rad frågor man ansåg hade hög angelägenhetsgrad för Kosters framtid. Dessa låg inom ett brett spektrum omfattande yrkesfiskets utveckling, skolans framtid, nya hyresbostäder, bättre kommunikationer med fastlandet, utveckling av akvakultur, m.m.

IV. Koster egen kommun eller kommundel?

I mitten på 80-talet reste ordföranden i Kosters samhällsförening, Göran Larsson, tillsammans med glesbygdskaren Ulla Herlitz samt Hans Arén, på en studieresa till Ålands och Åbolands skärgårdar. Smått chockerande kunde vi se hur ösamhällen med en befolkning liknande den som fanns på Koster hade en annan, bättre och mer utvecklad samhällsservice än den som fanns "hemma" – *på alla områden!* Orsaken till detta låg i att varje ö var egen kommun med en fungerande lokal administration. Varje ökommun hade fullt utbyggd skola för obligatorisk skolgång, barn- och äldreomsorg, bibliotek, fritidsverksamhet, etc. För att ekonomiskt och praktiskt kunna genomföra alla uppgifter som låg på dessa små kommuner med krav på kompetenser inom olika fackområden

som hälsovård, plan- och byggnadsfrågor, etc. samarbetade man med andra småkommuner i kommunalförbund. Flera små kommuner delade t.ex. på en byggnadsinspektör eller hälsovårdskonsulent. Ålands skärgård med sina sex små skärgårdskommuner, och Åbolands skärgård med sina, utgjorde, som våra guider uttryckte det, "kommunalförbundens förlovade land".

Erfarenheterna från denna resa diskuterades vid hemkomsten med ordföranden i Strömstads kommun, Torsten Torstensson (c). Hans parti arbetade för en decentralisering och en positiv förstärkt utveckling i kommunens periferi, till vilken Koster hörde. Hans förslag blev att undersöka om det under en några år, t.ex. två mandatperioder, skulle vara möjligt genomföra ett experiment där Koster skulle fungera som en kommundel med en egen administration ansvarig för de kommunala ansvaret vad gällde social service, skola, barn- och omsorgsarbete, fritidsverksamhet, handlägga vissa plan- och byggnadsfrågor, kommunikationer med fastlandet, etc. Beslutet att genomföra detta försök skulle tas i anslutning till det av EU proklamerade europeiska landsbygdsåret. Samtidigt, i Hudiksvalls kommun, bildades Svågadalnsnämnden - dock utan att det fanns något samband mellan dessa båda företeelser.

Strömstads kommuns krav var att det fanns en påtaglig uppslutning bland befolkningen för försöket. Detta lyckades inte. Hur befolkningen skulle informeras och få möjligheter att komma med sina åsikter blev inte genomfört på ett bra sätt. Tvärtom. När samhällsföreningen försökte informera om det tänkta försöket, mötte den i stället ett närmast aggressivt motstånd. I stället för att ställa frågor om försökets fördelar för Koster motarbetades och vantolkades idén på det grävsta. Motståndarna målade upp bilder där Koster skulle tvingas tillbaka till en situation som fanns på 20- och 30-talen. Göran Larsson utsattes för en mycket orättfärdig och ful kritik. Det lilla samhället visade sina sämsta sidor, rädsla inför det okända och jantelagsanda.

I den situationen började Torsten Torstensson och kommunledningen backa från sin inställning. För att mildra den uppkomna krissituationen på Koster tillkallades en medlare från Svenska Kommunförbundet, som på plats skulle försöka lösa upp de stora motsättningar som uppkommit. Resultatet blev emellertid negativt för samhället Koster: Tanken på ett försök med Koster som en kommundel eller "egen kommun" lades ned.

V. Studiecirklar om "Kosters framtid".

Efter det misslyckade försöket med att stärka förutsättningarna för Kosters framtid, sökte samhällsföreningens styrelse hitta nya vägar för att stärka utvecklingen som levande bygd. 1986 startade man en studiecirkelverksamhet. Göran Larsson blev cirkeln ordförande, Hans Arén dess sekreterare. Arbetet var från början helt ideellt, under de fyra år cirkeln kom att arbeta, mellan oktober och april, och engagerade sammantaget ett drygt 30-tal personer.

Med utgångspunkt i samhällsföreningens kortfattade men konkreta program för Kosters framtid, startade studiecirkelverksamheten. Erfarenheterna från Åland och Åboland inspirerande arbetet. Huvudsyftet var klart: *På vilket sätt behövde förutsättningarna för Kosters framtid som levande bygd stärkas?* Efter att deltagarna arbetat med olika frågor knutna till Koster, dess befolkning och olika naturgivna och kulturellt/ekonomiskt skapade värden, kunde man omkring 1990, efter fyra års arbete, lägga fram ett program med olika förslag som skulle stärka utvecklingen av Koster som levande bygd. Resultaten sammanfattades på tre olika sätt:

- som underlag för en fördjupad översiktsplan för Kosteröarna
- som en ansökan till Statens råd för Byggnadsforskning och Sektionen för Arkitektur på Chalmers tekniska högskola

- som ett preliminärt program för hur riksintresset med kulturminnesvården skulle lösas

VI Fördjupad översiktsplan

En viktig utgångspunkt i studiecirkelarbetet rörde öbornas kritik av den områdesplan som tagits fram för Koster i samband med de stor naturreservat länsstyrelsen avsåg att inrätta. ("OPL Kosteröarna", 1975. BBK, Udevalla). Områdesplanen var en slags fördjupad översiktsplan för den framtida markanvändningen på Koster, dock utan en ambitionsgrad att riktigt sätta sig in i förhållandena på Koster. Dess syfte var egentligen bara att bereda vägen för den kommande reservatsbildningen. För att ändå ge ske av att förmedla en helhetssyn, anvisades mark för t.ex. bostäder. Analysen för denna del och för planen som helhet var emellertid mycket bristfällig.

Utan att fördjupa innehållet i den lokala kritiken av områdesplanen ledde den till att man arbetade fram ett helt nytt förslag till den framtida användningen av öarnas samlade arealer av mark- och vattenområden. I den fanns också ett förhållningssätt till den byggda miljön, principer för byggande av nya bostäder, var de skulle kunna uppföras, etc.

Kritiken fick form av en konkret plan med en plankarta med tillräckligt stor detaljeringsgrad samt en beskrivning, som gjorde den lätt att tolka och omsätta till praktiskt planarbete. Från samhällsföreningen ansökte man hos länsstyrelsens om att få presentera förslaget. En tjänsteman på länsstyrelsens planavdelning, arkitekten Rolf Bondesson, som var ansvarig för frågor som rörde den framtida användningen av Kosteröarnas mark- och vattenområden samt den byggda miljön, kontaktades. Han tog prestigelöst den kritik som framfördes till sig och visade samtidigt ett intresse för det förslag studiecirkeln presenterat.

Efter denna kontakt kom Rolf Bondesson att delta som kunskapskälla i studiecirkeln fortsatta arbetsmöten. Upplevelsen av arbetet i cirkeln fick stor betydelse för honom. Som en följd av detta uppmanade han kommunen att ta fram en s.k. *fördjupad översiktsplan för Kosteröarna med omgivande vattenområden*. Det hörsammades på ett positivt sätt av kommunen, som lät sin vikarierande stadsarkitekt, Åke Sundemar, få ansvaret för arbetet. På detta sätt blev många av de viktiga ställningstaganden och förslag man tagit fram i studiecirkelarbetet, utgångspunkter för en plan där det långsiktiga målet var en socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar samhällsutveckling på Koster. Det av FN antagna programmet för en bärkraftig utveckling, Agenda 21, var den *vision* utifrån vilken de olika förslagen tagits fram.

En annan, och lika viktig utgångspunkt, var att planförslaget hade en kulturell utgångspunkt dvs. den utgick från *lokala livsformer på Koster och villkoren för hur dessa skulle kunna leva kvar och förnyas*. Inspiraionen till detta och kunskapen för att utveckla ett planarbete efter befolkningens historiskt utvecklade livsformer och deras relation till och krav på levnadsvillkor, hade man fått genom de teorier som utvecklats av den danske etnologen Thomas Höjrup. ("*Det Glemte Folk*". Thomas Höjrup 1883.)

Länsstyrelsens engagemang innebar samtidigt att Hans Arén som studiecirkelns sekreterare, under en begränsad tid fick en viss ekonomisk ersättning för att på halvtid ställa samman studiecirkeln resultat. Sammanställningen kunde överlämnas till kommunen där den blev en viktig utgångspunkt för deras vidare arbete med planen.

Fördjupad översiktsplan Kosteröarna antogs av kommunfullmäktige 1995.

VII Boendeserviceprojektet

Utöver de förslag som rörde den framtida användningen av mark- och vattenområden samt den byggda miljön, resulterade studiecirkeln i ett program för hur olika servicefrågor på ön skulle lösas för att uppnå bärkraft. Speciellt var det inom fem områden man ville se en förändring, nämligen att:

- Nord-och Sydkoster skulle kunna fungera som **ett** samhälle genom att förbindelsen dem emellan stärktes med t.ex. en fast bro
- öns barnomsorg ombildades från dagmammor till ett fast daghem integrerat med skolan
- det skulle vara möjligt att kunna bo på Koster till livets slut genom en utbyggd äldreomsorg
- det byggdes hyreshus på båda öarna
- det byggdes mindre bostäder för ungdomar och ensamstående, s.k. servicebostäder, kopplade till skolan och KSK-huset. Boende i dem skulle via inomhusförbindelser kunna använda de olika anordningar för fritidsverksamhet som fanns i KSK-huset och skolan. Det gällde t.ex. gymnastiksal med plats för handboll, badminton, bastu, musikrum, slöjdlokaler, bibliotek, etc. samt möjligheter att få en eller flera måltider när skolan var öppen.

För att genomföra detta tog samhällsföreningen initiativ till det s.k. *Boendeserviceprojektet*. Det byggde på ett samarbete med Arkitektursektionen på Chalmers tekniska högskola i Göteborg genom arkitekten Jan Paulsson och Statens Råd för Byggnadsforskning. Utöver hjälp med olika fackkunskaper fick man också *medel till att under en viss tid avlöna studiecirkeln sekreterare på deltid*. Samtidigt beviljades medel för att genomföra studieresor, vilket utnyttjades till bl.a. en längre resa med flera kosterbor till platser där man uppfattat det fanns intressanta lösningar på de problem man arbetade med. Bl.a. besöktes 1987 Svågadalen, Ljusterö, Dädesjö utan Växjö, m.fl. platser med olika former för integrerad boendeservice. .

VIII KIFAB

För att planera äldreboendet bildades en studiecirkel av äldre personer på båda öarna. Den avlönade sekreteraren höll ihop detta arbete. Inriktningen var bostäder till livets slut. En plats för ett framtida äldreboende diskuterades i cirkeln tills enighet uppstod. För att få tillgång till marken man önskade bebygga, fick man en lokal donation från kosterborna Ingegerd och Nils Milton. Planarbetet och projekteringen av själva huset löstes genom ideellt arbete. Snart fanns både en planändring med en byggrättighet och ett bygglov för husets uppförande. Men tiden från det idén om ett äldreboende föddes till dess *"Västrabo"* stod invigningsklart, omfattade närmare ca 15 år! Under hela den tiden hade dess ordförande, Gunilla Hansén, sammantaget lagt ner år av ideellt arbete, en prestation utan vilken huset aldrig tillkommit.

För att bygga bildades, efter många möten, umbäranden och diskussioner, ett *lokalt ideellt fastighetsbolag*, KIFAB. Pengarna till bolagets kapital kom från öborna genom olika insamlingar. KIFAB genomförde, efter ett mycket omfattande arbete vad gällde husets planering, uppförande och finansiering, ett hus planerat efter de normer som gällde för ett äldreboende. Anledningen till att husets utformades och utrustades som ett traditionellt, vedertaget äldreboende, var ett löfte från kommunstyrelsens dåvarande ordförande, Erland Lundqvist (c), att *"bygger ni huset skall vi se till det att finns personal dygnet runt"*.

Kommunen svek emellertid sitt uttalade löfte. Ambitionen med en fullt utbyggd äldreomsorg kunde inte uppnås. Behövde en åldring service dygnet runt får man nu, liksom

tidigare, flytta in till fastlandet. Ingen verkar ha kunnat ändra på detta. Under åren som gått har detta medfört att bolaget under perioder haft tomma lägenheter. Samtidigt har äldre kosterbor, som kanske satsat pengar i KIFAB och önskat bo där men varit i behov av dygnetruntservice, tvingats flytta till fastlandet med allt vad ett innebär när det gäller minskad kontakt med hembygden, släktingar, etc.

Då de planerade servicelägenheterna mellan skolan och KSK-huset inte byggdes, kom emellertid äldreboendets lägenheter delvis att användas för uthyrning åt andra boende än vårdbehövande äldre.

IX Koster kulturlandskap som riksintresse för kulturminnesvården

Under studiecirkelarbetets utveckling tog man kontakt med sakkunniga personer i olika frågor. Det gällde t.ex. synpunkter på hur riksdagens beslut att förklara delar av Koster som ett riksintresse för kulturmiljövården skulle tolkas. Men också innebörden av, och målsättningen för de stora reservatsområden som avsatts på båda öarna.

Som kontaktperson kring frågan om riksintresset kontaktades en antikvarie på Bohusläns Muséum i Uddevalla, Marianne Karlsson - Lönn. Hon avsatte en mindre summa till studiecirkelns arbete, pengar för vilken sekreteraren i cirkeln kunde ta fram ett program för hur riksintresset skulle lösas. Detta var avsett som underlag för kommunens vidare arbete med översiktsplanen. Studiecirkelns förslag kom också att till väsentliga delar ingå i planen.

I samband med planeringen av nationalparken togs ånyo frågan upp hur det påbjudna riksintresset skulle lösas. Meningen med kommunens översiktsplanering är bl.a. att redovisa hur det skall genomföras. Ett konsultföretag kontaktades. De lämnade ett utkast som underlag för arbetet med de skötselplaner länsstyrelsen ansvarade för. Men någon riktig, offentlig slutrapport lämnades aldrig, trots uppgiftens angelägenhet och kommunens ansvar. Den återstår.

X Linfärjan

Också det i översiktsplanen beskrivna behovet av en förbindelse mellan Nord- och Sydkoster fick sin lösning. Förslaget till en bro mellan öarna mötte emellertid starkt motstånd. "Här har aldrig varit en bro" och "vattenleden måste hållas helt öppen" var argument mot en bro. Till sin hjälp med att förankra tanken på en mer eller mindre fast förbindelse mellan öarna, fick boendeservicegruppen assistans av en arbetslös arkitekt, Kajsa Björkqvist. Hennes insats betalades med statliga medel. Under ca ett halvt års tid gjorde hon intervjuer med den "trilskande" eller "tveksamma" delen av lokalbefolkning, som såg en bro som ett hot mot öarnas framtid som levande bygd.

Som en följd av detta fick man i den lokala arbetsgruppen söka andra lösningar på behovet av en konstant förbindelse dygnet runt mellan Nord och Sydkoster. Det resulterade i förslaget till en *obemannad linfärja*. Genom att Sjöfartsverket kunde klassificera den som en horisontell hiss, kunde lösningen accepteras och genomföras. Linfärjan blev alltså byggd. Från det att behovet av lösning aktualiserades till färjan kunde tas i bruk, gick närmare 16 år.

En stor anledning till att projektet lyckades var att *Kosternämnden hade bildats* under arbetets gång. Den hade legitimitet att tala för en majoritet av befolkningen, vilket innebar ett stort stöd för att förverkliga linfärjeprojektet. Den har resulterat i att kontakten och samarbetet mellan öarna radikalt har förbättrats. Man kan idag tala om Koster som en ö, nästan. Den av nordkosterborna befarade nedläggningen av livsmedelsaffären på

Nordkoster gick dock inte hindra. Att linfärjans tillkomst var den avgörande orsaken till detta är nog att dra en förhastad slutsats.

För att genomföra linfärjeprojektet fick Kosterämnden också viktigt stöd av en tillfälligt anställd person i kommunen. Under en förhållandevis lång period arbetade han med att förankra projektet hos kommunledningen och i den kommunala förvaltningen. Detta var nödvändigt då det ju var kommunens politiker och tjänstemän som i sista instans skulle förverkliga linfärjeprojektet. Genom ekonomiskt stöd från EU: s strukturfonder kunde projektet förverkligas med kommunen som medfinansiär.

XI Hyresbostäder

Bostadsfrågan fanns tidigt på samhällsföreningens agenda. Förvånansvärt snabbt, med den handlingskraft kommunalrådet Torsten Torstensson kunde uppstå, byggdes redan i slutet på 80-talet 8 stycken hyreslägenheter på Nordkoster. De blev omedelbart uthyrda och har sedan sin tillkomst en stor betydelse för att göra det möjligt för olika typer av hushåll att flytta till, eller stanna kvar på Koster.

I boendeserviceprojektet väcktes därför tidigt frågan att även Sydkoster skulle få hyresbostäder. Samhällsföreningen ville att dessa skulle läggas i anslutning till affären, som efterhand fått mer och mer karaktär av mötesplats. I det allmänna medvetandet kallas platsen där affären ligger, för *"Torget"*. Det kommunala bostadsbolaget planerade och byggde här 12 lägenheter, som stod klara omkring millennieskiftet. Tyvärr har en annan kommunal avdelning sett möjligheten att kommunens mark, som gränsar till affärsområdet, utnyttjat detta för att lägga sopsortering och avfallsdeponin i anslutning till bostäderna och affären, en lösning som dels orsakar många trafikkonflikter.

Behovet av hyresbostäder på båda öarna är mycket stort. Trots prognos om en hotande avfolkning - om inte ett stort antal hyresbostäder kan byggas inom de närmsta åren - har under den sistlidna mandatperioden 2006 - 2014, inget kommunalt initiativ tagits till planering, markinköp, eller dylikt. Ett försök att genom Kosterstiftelsen skapa ett lokalt ägt och styrt bostadsaktiebolag har stött på olika typer av hinder.

Bl.a. på grund av den dåvarande kommunledningens passivitet och totala oförståelse för bostadsfrågans betydelse för Koster framtid., Situationen för Koster framtid som levande bygd är direkt hotad. Analyser och politiska beslut har inte fått något påtagligt uttryck i handling. I stället för en framtidsinriktad politik där ett ökat bostadsbyggande står högt på listan, har kommunens politiker låst sig fast i hur vattenfrågan skall kunna lösas, ett problem samtliga lokala organisationer på Koster anser bygger på en okunskap och en ovilja till samarbete med lokalbefolkningens företrädare. Under den gångna våren och med en ny politisk majoritet i kommunledningen har dock hoppet om en ny syn på vattenfrågans lösning ingett en försiktig optimism.

XII Barnomsorgen

Fram till boendeserviceprojektets start ordnades barnomsorgen på Koster genom dagmammor. För en del av öns kvinnor var detta ett sätt till försörjning när deras krafter och tid inte längre behövdes i jordbruk eller fiske. För många av de nyinflyttade familjerna utan släkt på öarna, innebar t.ex en dagmammors sjukdom eller andra hinder för att passa deras barn, stora avbrott i yrkeslivet. Behovet av att veta att det fanns en fungerande barntillsyn accentuerades genom att många skulle pendla till arbetsplatser på fastlandet. Det fanns därför en mycket utbredd önskan bland öarnas barnfamiljer om ett regelrätt daghem.

I den lokala arbetsgruppen kring boendeservicefrågor, fanns en person med stor erfarenhet att planera, bygga upp och genomföra en daghemsverksamhet, Inger Olsson. Hon hade den professionella erfarenhet som krävdes för att gentemot kommunen förhandla fram ett lokalt daghem på Koster. Utan stora lokala arbetsinsatser utöver dem Inger Olsson tog på sig, kunde relativt snabbt ett daghem etableras i lokaler på skolan. En integration med skolan kunde också genomföras.

De problem man haft under åren har rört daghemmets öppethållande under sommaren. Till skillnad från förhållandena på fastlandet innebär sommarperioden för många föräldrar årets mest intensiva arbetsperiod och med ett stort behov av att barntillsynen fungerar.

XIII SWOT-analyser

Trots, eller kanske mer riktigt, på grund av framgångarna med översiktsplanarbetet och boendeserviceprojekten, tog samhällsföreningen och den nystartade företagarföreningen initiativ till en mobilisering av de lokala krafterna. Man sökte och fick ekonomiska medel från länsstyrelsen 1995, för att genomföra s.k. SWOT-analyser.

Dessa genomfördes med ett knappt 50-tal kosterbor, som under ett antal helger diskuterade framtidsfrågor. Arbetet leddes av inbjudna konsulter som föreningarna, *tack vare bidragen från länsstyrelsen*, kunde arvoda. Under de långa arbetspassen bjöds på mat, kaffepauserna var legio. Efter ett visst antal möten med långa genomgångar i varje grupp och i plenum, kunde såväl en gemensam bild av "nuläget" för öarnas beskrivas som en vision för framtiden kompletterad med konkreta målbilder med strategier och taktik för hur dessa skulle kunna uppnås.

Att kunna samla en så stor del av befolkningen för att tillsammans manifesteras hur den såg på framtiden, kom att få stor betydelse för det fortsatta, lokala engagemanget för öarnas framtid. Det lade också en grund för hur arbetet med olika projekt kunde intensifieras, t.ex. med linfärjeprojektet.

XIV Leaderprojektet och bildandet av Kosternämnden

I mitten på 90-talet tog länsstyrelsen arbetsgrupp för skärgårdens framtid, företrädd genom dess sekreterare Lars Carolusson, initiativ till att det bildades ett s.k. Leaderområde i Bohusläns skärgård. Syftet var att stödja olika innovativa tankar kring skärgårdens utveckling. Från Koster deltog bl.a. Helena von Bothmer och Hans Arén. En del av arbetsinsatserna betalades som fast deltidslön under projektet. Det största delen av detta arbete rörde att förverkliga projekt utanför Koster som t.ex. på Väderöarna, på Hållö och Smögen, i Göteborgs södra skärgård, i Öckerö kommun, etc.

För Koster innebar Leader-projektet att det gavs möjlighet att förverkliga ett av de förslag SWOT-analyserna uppfordrat till, nämligen att hitta formerna för en demokratiskt vald grupp som kunde representera och tala för lokalbefolkningen. Gruppen skulle konstitueras på ett sätt vars representativitet inte kunde ifrågasättas av politiker och myndigheter. Den skulle kunna föra fram öbornas åsikter i olika frågor. Som ett av många sätt att bilda sig en uppfattning i olika frågor, föreslog man regelbundet återkommande öråd, till vilket alla var välkomna. Dessa har fortsatt blivit en återkommande aktivitet för öns alla fastboende och fritidshusägare att delta i. Olika för Kosteröarnas viktiga frågor kan där presenteras av kommunen, statens företrädare, företag eller privatpersoner.

Efter presentation följer alltid diskussion. Ibland leder behandlingen av en fråga att man går till omröstning för att pejla en opinionyttring.

*

Den direkta anledningen till att detta behov uppstått var att den lokala samhällsföreningen upplevde att kommunstyrelsen inte tog vederbörlig hänsyn till de förslag man presenterade. Kommunstyrelsens svar på öbornas kritik, var att det kom så många andra lösningar eller förslag i de frågor samhällsföreningen arbetade med. Därför ifrågasatte den om samhällsföreningen kunde tala för kosterborna. I den diskussion som nu uppkom genpm Leaderprojektet, uppmanade kommunstyrelsens ordförande Åsa Torstensson öborna att hitta en lösning som kunde garantera att de förslag, som presenterades till kommunstyrelsen, alltid hade en majoritet av öbor bakom sig.

Inspirerade av Svågadalsnämnden, som en grupp kosterbor besökt i samband med det s.k. "boendeserviceprojektet", bildades kring millennieskiftet Kosternämnden. Samtidigt introducerades det ovannämnda Ö-rådet som ett forum där olika frågor fritt kunde diskuteras. Genom Leaderprojekt fick man resurser att utreda på vilket sätt en sådan organisation skulle skapas, regler för dess verksamhet, hur dess medlemmar skulle rekryteras, osv.

Förslaget kom snabbt och diskuterades på allmänna möten på Koster. Kosternämnden skulle bestå av 9 personer som valdes samtidigt som val hölls till riksdag, kommun och landsting. Valproceduren skulle dock föregå i en separat lokal, bredvid den i vilken de andra valen skulle genomföras. Kommunen skall övervaka valen och resultaten tas fram med hjälp av notarius publicus. Alla personer över 16 år, som är mantalsskrivna på Koster, skulle ha rösträtt och vara valbara. På röstsedeln skall alltid anges 9 personer för att den skall vara giltig. Ingen person får göra reklam för sin kandidatur.

I stadgarna står inskrivet att nämnden skall arbeta för den bofasta befolkningens intressen och skall vara utslagsgivande i frågor där det kan uppkomma olika åsikter bland den bofasta befolkningen. Det är dock en mycket begränsad uppgift i förhållande till den förebilden Svågadalen har. I praktiken har det också visat sig svårt att begränsa nämndens arbete till att enbart vara utslagsgivande i tvistefrågor och hävda majoritetens uppfattning. Kosternämnden fick, fick mot bakgrund av att den skall verka för öbefolkningens framtid, ta sig an frågor övriga föreningar inte ville engagera sig i. (Bl.a. tillfrågades samhällsföreningen om att ta sig an vissa frågor, t.ex. nationalparksprojektet, men kunde inte uppbåda den arbetsinsats detta skulle medföra.) Man såg sitt ansvar att arbeta för befolkningens bästa och utifrån den utgångspunkten grep man sig an en rad med mycket omfattande arbetsuppgifter.

Den första frågan man fick arbeta med var den ovan nämnda förbindelsen mellan Nord- och Sydkoster. Då den dåvarande kommunstyrelsen nu såg Kosternämnden som den viktigaste representanten för öborna, gick samarbetet förvånansvärt bra. Att ta fram det förslag som slutligen kom att genomföras var ett mycket kvalitativt och tidskrävande arbete. Arbetet genomfördes, som nämndes ovan, i samarbete med en kommunal tjänsteman, Vägverket och Sjöfartsverket. Kommunens medverkan, men främst den ideella insatsen, som för en del av nämndens medlemmar blev mycket omfattande, blev de viktigaste insatserna för att linfärjan kunde förverkligas.

XV Nationalparksprojektet

Ett ytterligare kraftprov och utmaning för Kosternämnden var att ta initiativ till att undersöka förutsättningarna för, och konsekvenserna av en marin nationalpark dvs. det

som idag har blivit Kosterhavets nationalpark. 1987 hade samhällsföreningen bjudit in en representant från naturvårdsverket för att diskutera deras förslag till en marin nationalpark runt Koster. Stämningen bland öborna var då övervägande mycket negativa. Man såg parken mer som ett hot mot öns kultur än som en möjlighet.

Nu ville man mot bakgrund av den allmänna nedgången på Koster, undersöka på vilket sätt en nationalpark kunde bidra till öarnas utveckling. *Länsstyrelsen och Naturvårdsverket såg Kosternämnden som den naturliga representativa gruppen för öborna*. Tillsammans med representanter för dessa båda myndigheter startade Kosternämnden en mycket omfattande förankrings- och planeringsprocess för att undersöka förutsättningarna för en marin nationalpark med naturum. Tillsammans med projektledaren från länsstyrelsen, Bengt Frizell, upprättade man ett gemensamt program för arbetet, "*Kosters framtid – bevarande och utveckling i samspel*". Efterhand drogs kommunen, som den organisatoriskt beslutande parten, in i arbetet.

Från det att projektet startade, till dess Kosterhavets nationalpark invigdes 2009 och Naturum 2012, åtog sig och genomförde Kosternämnden en rad verksamheter i syfte att förankra projektet bland öarnas bofasta och fritidsboende befolkning. En av dessa verksamheter var att genomföra olika studiecirkel kring de möjligheter och problem som nationalparken skulle kunna innebära. För vissa studier och arbetsuppgifter användes några av nämndens medlemmar för konsultativa uppdrag för vilket ersättning utgick.

Schismer inom ledningen för nationalparksprojektet mellan länsstyrelsens projektledare och Naturvårdsverket ledde till att de ambitioner och gemensamma åtagande man förbundit sig att genomföra, delvis fick överges. Allteftersom nationalparksprojektet byggdes upp blev emellertid det kommunala engagemanget starkare. Nämndens synpunkter och förslag behövdes inte på samma sätt som i projektets inledningskede. Vid de båda invigningstillfällena, först nationalparken och sedan Naturum, verkade det som om Naturvårdsverket, länsstyrelsen och kommunen glömt Kosternämndens initiativ, engagemang och mycket omfattande insatser för parkens och Naturums tillkomst. Nu tackade bara representanterna varandra för sin initiativkraft och framsynthet.

XVI Koster Hållbar Utveckling – "Vattenfallsprojektet"

Omkring 2005 tog en av öns fritidsboende, Håkan Svennerstål, kontakt med Kosternämnden angående nämndens intresse av att medverka i ett projekt för hållbar utveckling. Tanken var att Svennerstål genom sina olika kontakter med stora företag, intresseorganisationer och olika institutioner skulle ta fram det ekonomiska stöd projektet behövde för att realiseras. Enligt Håkan Svennerstål kunde det röra sig om belopp på omkring 10 miljoner kr.

Idéen presenterades för nämndens medlemmar, som visade ett intresse då det var direkt kopplat till olika åtgärder för att utveckla Koster på ett hållbart sätt. En av nämndens ledamöter, Hans Arén, åtog sig att i samarbete med Håkan Svennerstål ta fram ett program. Detta, som efterhand blev förhållandevis omfattande, byggde på gamla och nya tankar kring Kosters utveckling som levande och hållbar bygd. Idéer om ökad lokal försörjning med mat, som Helena von Bothmer utvecklat inom Leaderprojektet, fick ny aktualitet liksom att energifrågorna lyftes fram. Programmet kommunicerades med det statliga Vattenfalls forsknings- och utvecklingsavdelning, som också deltog i lokala möten på Koster. För att garantera projektets vetenskapliga kvalitet samarbetade programmet med Institutionen för Byggd Miljö och Hållbar Utveckling vid sektionen för Arkitektur, Chalmers tekniska högskola.

Vattenfalls krav för att garantera projektets relevans i den kommunala verksamheten för hållbar utveckling, var att den ställde upp med ca 0,5 milj. kr. Det kapitalet skulle

användas för att starta ett projekt angående produktion av lokal el, tänkt att användas för elbilar, elmopeder, etc. Ett möte anordnades i kommunhuset med företrädare för kommunstyrelsen, kostenämnden samt tre representanter för Vattenfall AB. Kommunstyrelsens ordförande Ronnie Brorsson lovade återkomma med ett besked till Vattenfall angående kommunens medverkan.

När det gått ett år påmindes kommunen av Vattenfall AB om deras förfrågan, men fick inget svar. På ett möte i kommunstyrelsen togs frågan upp men bordlades med hänvisning till att Kosternämnden borde medverka vid ett sådant beslut och därför kallas till ett möte.

Flera år har gått, Kosternämnden kallades aldrig till ett möte. Hos Vattenfall AB föll projektet i glömska. Under 2015 har det dock delvis aktualiserats genom den s.k. Strömstadsakademien, som i samarbete med Göran Bryntse, ordförande i SERO, Sveriges Energiföreningar Riksorganisation, startat ett projekt kallat "Fossilfritt Koster". Detta är i sin linda men har presenterats för kosterborna vid ett ö-råd i januari 2015. Projektet kräver en utomstående finansiering. Om kommunen skall engageras i projektet är ännu ovisst.

XVII Vattenfrågan på Koster

En riktig praktfråga vad gäller skillnaden mellan lokal kunskap och central är synen på hur vattenfrågan på Koster skall lösas. Riksdag och regering har skärpt kraven på kommunerna att tillhandahålla samtliga hushåll med vatten då man ser brist på tillräcklig mängd vatten av god kvalité, som ett hot mot miljö och hälsa. I Strömstads kommun har tjänstemän, utan att ta någon egentlig lokal kontakt eller kunna stödja på erfarenheter från en noggrann inventering,, hävdade att det finns en vattenbrist på Koster. Resultatet av detta är att kommunen utfärdade ett generellt stopp för alla nybyggen där det inte redan finns en fastställd byggrätt.

Den lösning tjänstemännen anbefaller är att kommunen skall lösa vattentillgången genom att dra en vattenledning från fastlandet. Denna lösning skall mer eller mindre påtvingas samtliga av öarnas fastigheter till en mycket hög kostnad, ca 400 – 500 000 kr dvs för de fastigheter som inte redan anslutits till kommunalt vatten och/eller avlopp. Även tidigare anslutna fastigheter till det lokala vattennät, som delvis försörjs med avsaltat havsvatten, förväntas betala ett betydande belopp, uppskattningsvis ca 130 000 kr.

Mot såväl kommunens analys som dess lösning har det lokalt uppkommit mycket kraftiga protester. Representanter för befolkningen har genom Kosternämnden påpekat att bristen på vatten bara finns under en kort period på sommaren och på en mycket begränsad del av ön. Man har dessutom påpekat att en tvångsanslutning till den kostnad kommunen annonserat, *skulle tvinga fram en avflyttning av många hushåll*. Det skulle innebära en kontrakurs mot den målsättning kommunen antagit i gällande fördjupad översiktsplan och för en överskådlig framtid *eliminera alla planer på att uppnå en socialt hållbar utveckling*.

Tjänstemännens förslag kan karaktäriseras som ett paradexempel på hur man centralt, utan kunskap om lokala förhållanden och utan hänsyn till hur deras förslag kommer att påverka andra sektorer av samhällsutvecklingen på Koster, kan motverka i stället för främja hållbarhet.

Kosternämnden hävdar att det finns gott om vatten på Koster. Man har inbjudit kommunen att i samarbete med lokala representanter göra en riktig inventering av de lokala brunnarnas kapacitet samt tillgången och storleken på outnyttjade men kända källor. Lokala byggmästare har skisserat på lösningar som innebär att man samlar upp vatten

inför sommarsäsongen. Det lokala fraktrederiet har informerat om att man under hela sommaren kan frakta vatten via båt – vatten, som enkelt skulle kunna pumpas över till en vattencistern varifrån det sedan kan kopplas till vattennätet. Andra har föreslagit kommunen att informera sig om de olika tekniker som finns för att spara på vatten. Men de lokala krafterna har talat för döva öron.

Den föregående kommunledningen och kommunfullmäktige, 2006 – 2014, har inte lyssnat på dessa synpunkter. Passivt har man låtit teknikerna styra utvecklingen. I praktiken har detta inneburit inte bara en förlamning utan också spridit en pessimism bland den bofasta befolkningen om öns framtid. Ett par hushåll har flyttat., där svårigheter att hitta en passande bostad varit en anledning. Kommunen har på detta sätt hämmat den utveckling och konstruktiva entusiasm SWOT-analyserna mobiliserade. Vare sig det program för utveckling som Kosternämnden tog fram i samarbete med länsstyrelsen inför nationalparksarbetet eller det program för hållbar utveckling enligt den 2009 antagna fördjupade översiktsplanen, har följts upp av kommunen. Tvärtom har man genom indragning av den lokala mellanstadieskolan ytterligare spätt på hoten om avfolkning.

Men värst är ändå att det så väl dokumenterade behovet av nya hyresbostäder inte åtgärdats. Inget planarbete har initierats. Det lokala initiativet från Kosternämnden att starta ett lokalt bostadsföretag har inte fått något stöd utan snarare motarbetats. När en lokal stiftelse ändå sökte förhandsbesked för att få uppföra 4 nya markbostäder, på mark äldre kosterbor skänkt till kommunen, blev svaret negativt. Vile man köpa marken skulle kommunen ha ordentligt betalt.

Kommunens handläggning (2006 – 2014) är ett paradexempel på hur man centralt och utan att ens vilja ha en detaljerad kunskap om lokala förhållanden, motverkar en hållbar utveckling i stället för att stödja den.

En lokalt arbetande administration skulle på ett helt annat sätt kunnat lösa denna uppgift. I samarbete med lokala föreningar, byggföretagare och invånarna skulle man relativt enkelt kunnat ge en mer exakt bild av vattenbristen: När uppstår den och var, på vilka fastigheter är tillgången till vatten av god kvalitet otillräcklig, hur kan vi genom tillgång till olika lokala resurser lösa behoven? Osv. Och, vilket är centralt, hur kan en lokal administration och politisk ledning, samtidigt som man arbetar med att lösa vattenfrågan, *inte glömma andra grundläggande frågor som måste lösas.*

XVIII Erfarenheter av Kosternämndens tillkomst och arbete

Kosternämnden har fyllt en viktig funktion

Erfarenheterna från ca 15 års arbete med Kosternämnden, visar att den fyllt en viktig funktion. Genom sin demokratiska representativitet utgör den för utomstående institutioner och politiskt styrda verksamheter en kontakt med hög legitimitet. Kosternämnden har en status som Koster's samhällsförening aldrig kunde uppnå. Samtidigt visar historien att det är just det mycket omfattande arbete som samhällsföreningen genomförde, som skapat grunden för Kosternämnden och dess legitimitet som demokratisk företrädare för civilsamhället Koster.

Detta är otvivelaktigt en framgång för Koster som samhälle. Initiativet till ett så viktigt och avgörande projekt som t.ex. nationalparksprojektet, hade aldrig kommit till utan nämndens initiativ. Ej heller lösningen av förbindelsen mellan Nord- och Sydkoster.

Kommunen har i båda dessa frågor visat en passivitet eller oförmåga till framförhållning. När projekten väl kommit igång har man emellertid ställt upp med olika insatser.

Efter dessa två stora projekt, som enligt min mening aldrig hade tillkommit utan nämndens omfattande arbetsinsats, har nämnden arbetat med en rad andra frågor, bl.a. medverkat vid tillkomsten av en ny fördjupad översiktsplan utvecklad ur den tidigare men med nationalparken som nytt inslag.

Kommunens medverkan

Den kommunala medverkan i Kosterbornas arbete för att få sin bygd att utvecklas, ger ett diskontinuerligt intryck, ibland insiktsfullt men för det mesta inte så engagerat som man skulle önskat. Bra tillfällen till en positiv utveckling mot hållbarhet har inte tagits tillvara. Behovet av en bra, lokal skola är en nyckelfråga. Den har man inte förstått utan låtit det kortsiktiga ekonomiska perspektivet råda. För ca 2 år sedan drogs mellanstadiet in, tidigare högstadiet. Den insikt om den lokala skolans betydelse för en bygds överlevnad som lokal kultur, som man möter på Åland, i Finland och Norge, har inte funnits bland den tidigare regerande politiska majoriteten i Strömstad. Hoppas man i framtiden kan möta en mer insiktsfull politik i den frågan.

Den flagranta brist på insikt i vad bostadsfrågans lösning betyder för Koster framtid, är emellertid än mer allvarlig. Trots att man i fullmäktige 2009 antog en fördjupad översiktsplan för Koster där behovet av hyresbostäder är utförligt beskriven, har ingen åtgärd vidtagits sen dess för att tillmötesgå detta behov. 2014 flyttade en ett hushåll med två barn från ön, i år ännu ett par som betytt mycket för öns utveckling och vardagsliv.

Extern finansiering och/eller externa arbetsinsatser avgörande

Ett mycket framträdande drag i det civila Koster-samhällets utveckling både före och efter den sista kommunsammanslagningen på 1970-talet, är dess förmåga att lösa olika samhälleliga problem och uppgifter utanför det kommunala ansvarsområdet. Fem hamnföreningar driver med stora ideella insatser lokala hamnar på Koster. Utan dessa hade inte Koster varit kommunens största mål för fritidsbåtlivet. På öarna drivs de flesta vägar av lokala föreningar, efter 2015 skall samtliga drivas av lokala föreningar eller samfälligheter. alla vägar av enskilda vägföreningar. KSK-huset sköts och underhålls av den lokala sportklubben som erbjuder möjlighet till motion, bastu, etc. Lokalen används också för fester. På Nordkoster fyller Fiskargården en liknande funktion, även den uppförd och skött av ideella krafter.

Öns långa kulturhistoria finns till stora delar dokumenterad genom Hembygdsföreningen, som också har genomfört en restaurering av det gamla sill- och makrillsalteriet "Sibirien". Efter hjälp från arkitektursektionen med att dokumentera huset har man kunnat undvika att det förfallit till en nivå där det inte hade kunnat räddats. Idag har huset status som nationellt byggnadsminnesmärke. Hembygdsmuséet, restaurangen Sundet och en hantverksbutik har sina lokaler i Sibirien.

Beskrivningen av olika ideella insatser för öns utveckling och nuvarande liv kan göras mycket lång. Utan dessa hade situationen var mycket allvarlig. Men man kan också notera att utan olika externa satsningar och ekonomiskt stöd hade många av de insatser som betyder mycket för öarnas liv och status, aldrig tillkommit eller kunnat genomföras. När det kommunala initiativet under de båda föregående mandatperioderna varit marginellt och kan beskrivas som mer kontraproduktivt än konstruktivt, har Kosternämndens och samhällsföreningens möjligheter att agera för att genomföra olika projekt, märkbart beskurits. Vattenfrågan har varit och är fortfarande det mest flagranta exemp-

let på en kontraproduktiv kommunal insats där en fråga fått dominera och styra på alla andra frågors bekostnad.

Hållbar utveckling på Koster?

Redan i mitten på 1980-talet visade man lokalt ett intresse för den samhällsutveckling man idag kallar hållbar. I underlaget till det som blev Fördjupad Översiktsplan för Kosteröarna, antagen 1995 av kommunfullmäktige, hade man lokalt formulerat mål för en omställning till hållbarhet. Några av dessa, som rörde sociala mål inom omsorgsarbetet och kontakten mellan huvudöarna, kunde genomföras, andra sköts på framtiden.

I samband med bildandet av nationalparksprojektet aktualiserades hållbarhetsfrågorna i ett samarbetskontrakt, formulerat som ett gemensamt program för utveckling, mellan den statliga projektledningen och Kosternämnden. Detta program, *"Kosters framtid – bevarande och utveckling i samspel"*, manipulerades bort när den ansvarige projektledaren avskedades. Kosternämnden hade ett för svagt mandat för att kunna hävda det gemensamt antagna programmet. Kommunen visade inget intresse.

På ett liknande sätt ville inte den dåvarande kommunledningen följa upp och engagera sig i det projekt för hållbar utveckling som stöddes av Vattenfall AB.

Man kan konstatera att i en tid olika där samhälleliga organ från FN, EU och olika statliga och regionala ser en utveckling mot hållbarhet som helt nödvändig, hade möjligheterna att de stödjade de lokala initiativ, som funnits på Koster, kunnat få en stor betydelse inte bara för kommunen utan som en förebild för lokal omställning.

Kosternämnden – ett nytt Svågadalen?

Samtidigt som man kan konstatera hur viktigt det varit - och är - att de lokala föreningarna ges externt stöd, är det uppenbart att om ett kontinuerligt stöd fanns, skulle Kosternämndens arbete kunna utvidgas och få en mer stabil ekonomisk bas för sin verksamhet. Idag blir den en nämnd med stor demokratisk legitimitet men avväpnad och med begränsade resurser att handla. Det ger en klar diskontinuerlig karaktär åt dess verksamhet. Det innebär också svårighet att bibehålla kunskap om hur t.ex. kommunala insatser skulle kunna effektiviseras och samordnas med de ekonomiska och andra, t.ex. ideella insatser, som det civila samhället har.

Det är för en utomstående helt uppenbart att Kosternämnden med en bättre och utvidgad arbetskapacitet, hade kunnat hitta lösningar där lokala resurser och frivilliga insatser kunnat kombineras med de kommunala medlen till lösningar som effektiviserat och breddat effekten av de kommunala medlen. Det visas i Svågadalen där man gett Svågadalsnämnden en kanslifunktion och ekonomiska resurser för att förvalta det kommunala ansvaret för skolverksamheten, barn- och äldreomsorgen, kommunikationerna till fastlandet, underhåll av kommunala vägar, miljöstation, m.m. Hade Kosternämnden en kanslifunktion hade man på ett mer kontinuerligt sätt kunnat genomföra de olika initiativ samhället Koster erbjudits. Nu har man blivit helt beroende av den välvilja eller det intresse som funnits från utomstående för att kunna arbeta framgångsrikt med olika projekt.

En kanslifunktion med en fast arbetande tjänsteman och sekreterare skulle gett nämnden möjlighet att agera i frågor där man av brist på en sådan funktion, måste förhålla sig passiv - trots kompetens och trots möjligheter att mobilisera alla de resurser det civila Kustersamhället erbjuder.

*

Erfarenheterna har visat på svagheten i Kosternämndens konstruktion. Under nästan två mandatperioder, 2006 – 2014, har intresset för nämnden från kommunledningens sida varit svag. När det krävs krafftåg för att komma till rätta med frågor man lokalt uppfattat att kommunen försummar, främst genom att inte lösa problemet med den skriande bristen på bostäder, har nämnden inga resurser för att med kraft och ta sig an dessa. Överhuvudtaget kan den inte fatta beslut i en enda fråga utan kommunledningens sanktion. *Att den tidigare kommunledningen hållit inne med den sanktionen måste tolkas som att den inte ville ha Kosternämnden som en aktiv part i frågor som gäller Koster.*

Konstruktionen visar på svagheten i en organisation som visserligen uppnått demokratisk legitimitet men inte har de administrativa och ekonomiska möjligheterna att planera och genomföra åtgärder. Nu hänger nämndens möjligheter till att axla öbornas förtroende på kommunledningens politik och godtycke. Med en ny kommunledning efter valet 2014 har ett nytt intresse för nämndens kompetens konkretiserats i olika samarbetsfrågor. Det inger ett hopp: Men svagheten i Kosternämndens organisation blir också ännu mer tydlig - *den är mycket beroende av den för tillfället rådande politiska ledningens syn på dess mandat som företrädare för Kosterborna!*

Risken är att Kosternämnden hamnar i en situation där dess kunskaper om och ansvar för bygdens framtid inte leder till något. Då riskerar den på sikt att bli tandlös och intresset från öbornas sida att rösta fram medlemmar till nämnden kan minska. Den lokala demokratin urholkas och vi är tillbaka på "ruta ett" där behovet av Kosternämnden ledde till dess etablering!

Så skall naturligtvis inte intresset för viljan till demokrati och medinflytande från en befolkningsgrupp *misshushållas*. Misshushållning innebär att olika lokala initiativ och värdefulla kunskaper om bygdens problem och utvecklingsmöjligheter inte tas tillvara. Det riskerar dessutom att sänka kvalitén på de insatser som görs av externa myndigheter. Det innebär också en misshushållning med de medel olika statliga och kommunala verksamheter avsatt för Koster.

Vill man stärka demokratin och intresset för det politiska måste demokratin finnas på ett mer konkret sätt i vardagen. Den måste också kunna samspela med och stärka det civila samhällets olika organisationer. Försvagas demokratin, som den uppenbart gör i landets perifera delar, kommer också intresset för att delta i det civila samhällets organisationer försvagas. Då kommer det bli svårt att uppleva en levande demokrati. Då verkar målet om hållbarhet nog än mer avlägset än idag.

Sammanfattning

Sett i backspegeln kan erfarenheterna från drygt trettio års boende och engagemang på Koster sammanfattas i några enkla slutsatser:

1. Alla viktiga, positiva utvecklingsinsatser på Koster hade aldrig kommit till ett genomförande utan lokala, *ideella initiativ och arbetsinsatser*.
2. De flesta initiativen till förändringar har, *när de väl etablerats*, fått och behövt ett ekonomiskt stöd från EU, statliga och regionala institutioner eller kommunen för att kunna genomföras.
3. Kommunens förståelse för och kunskap om ösamhällets Koster *speciella problematik och utvecklingsmöjligheter* är i många frågor svagt.
4. Kommunen har missat att understödja och ta tillvara den starka vilja till *hållbar samhällsutveckling* som funnits på Koster sedan mitten på 1980-talet.

5. En lokalt arbetande administration under en demokratiskt vald ledning som Koster-nämnden, hade på ett helt annat sätt än som nu skett på Koster, *kunnat arbeta mer kontinuerligt och därmed effektivare och med bättre resultat* än som nu blivit fallet.

Koster, sensommaren 2015

Hans Arén

Röd 10

SE -452 05 Sydkoster

E:post: hans@aren. Se

Tfn +46 (0)526 20019

Mobil +46 (0)707 90 95 53